

ПРОФ. ДР МАРКО П. АТЛАГИЋ¹
АСС. МР ДАЛИБОР М. ЕЛЕЗОВИЋ²
УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ,
КАТЕДРА ЗА ИСТОРИЈУ

ПОМОЋНЕ ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ НА ЈУГОСЛОВЕНСКИМ И СРПСКИМ УНИВЕРЗИТЕТИМА

– РАЗВОЈ И ПЕРСПЕКТИВЕ³

САЖЕТАК. У раду се говори о историјату помоћних историјских наука, као наставног предмета и његовим предавачима на југословенским и српским универзитетима. Сагледава се савремена заступљеност помоћних историјских наука, као и перспективе њиховог развоја. Констатује се да су помоћне историјске науке незаобилазне у процесу писања и разумевања историје и друштвених односа.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: историја, помоћне историјске науке, Југославија, Србија, универзитет.

¹ atlagicmarko@gmail.com.

² dalibor.elezovic@pr.ac.rs.

³ Рад је настао као резултат истраживања на Пројекту ИИИ 47023 *Косово и Мешохија између националној идентитетима и евроинтеграција*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Рад је примљен 30. марта 2013, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 1. јула 2013.

Наставни процес у основној и средњој школи на подручју Југославије и Србије, увелико је истраживан и унапређиван, па се о њему, мање-више, писало како у разним педагошким часописима и зборницима тако и у многим монографијама. Међутим, када је у питању универзитетска настава, онда вреди констатација да је она веома мало истраживана, унапређивана и да се о њој веома мало писало. Зато слободно можемо рећи да је универзитетска настава веома ригидна на промене, да је конзервативна и недовољно актуелна.

Универзитетска настава од XIX века најмање се трансформисала и прилагођавала новим захтевима савремене педагошко-дидактичке мисли. Ипак, примећујемо да се данас помало пише о реформи универзитета и универзитетске наставе. Најмање се пише и говори о реформи наставног процеса и његовој трансформацији у складу са иновацијама у наставној технологији, која захтева и нове облике и методе рада у настави. Реформа наставног процеса на универзитетима захтева и адекватно педагошко-методичку промену улоге наставника и студената као главних учесника наставног процеса. Реформа универзитета не може бити успешно спроведена, ако се темељито не трансформише наставни процес и прилагоди достигнућима савремене технологије и педагошко-дидактичним достигнућима уопште. На српским универзитетима данас је потребније него икада, поред осталог, трансформисати самосталан стваралачки рад наших студената, улогу и положај наставника у наставном процесу, истраживачки рад студената, испитивање и оцењивање студената, улогу студената у управљању нашим универзитетима, припремање наставника за наставни процес као и улогу и задатке студентских организација и удружења.

Када је реч о наставном плану и програму историје, онда треба посебно обратити пажњу на то, да свестрано прикажемо националну и општу историју, тако да она код студената ствара научно-синтетичке представе о цјелокупном светском историјском процесу (Турчин, 2006, стр. 325–335). При томе историју националних мањина које живе у Србији треба приказати у програму националне историје тј. историје Срба (Новаковић, 1990, стр. 61).

Важан сегмент студија историје су помоћне историјске науке, без њих историја не може испунити свој основни методолошки задатак. Помоћне историјске науке у служби су историјске науке и историјских научних истраживања. Оне имају изузетну ва-

жност за сабирање и истраживање историјске грађе тј. за хеуристику. Оне подједнако имају важност и за оцену одабирања, валоризацију и употребу историјске грађе тј. за историјску критику (Фире, 1994, стр. 25).

Током XX века, у настави историје на универзитетима, помоћне историјске науке обухватале су углавном латинску палеографију, дипломатику и хронологију, што није у складу са савременим тенденцијама европских студија историје. Са развојем универзитетске наставе екстензитет помоћних историјских наука се лагано шири и на сфрагистику и нумизматику. Да би данас оне обухватале: латинску палеографију, словенску палеографију, епиграфику, филигранологију, дипломатику, хронологију, генеалогiju, сфрагистику, нумизматику, историјску метрологију, топономастику са топографијом и вексикологију (Antoljak, 1971; Stipišić, 1984; Атлагић и Шекуларац, 1997; Милутиновић, 2000; Kožar i Balta, 2003; Атлагић, 2007).

Студенти историје не морају подједнако савладати све набројане дисциплине помоћних историјских наука. За почетак је довољно да их добро упознају у основним поставкама и садржају. На јужнословенском простору су се помоћне историјске науке врло рано почеле изучавати иако не подједнако на свим универзитетима (Antoljak, 1971, str. 7).

У Хрватској је краљица Марија Терезија 1773. године предала краљевску Академију знаности са гимназијом на управљање загревачком бискупу Јосипу Гаљуфу. Бискуп Гаљуф тражио је од Марије Терезије 1774. године да се бившем Високошколском исусовачком заводу, којим је привремено управљао, да универзитетски значај и да се отвори јавна библиотека. Слично је 1774. године предлагало и Краљевско хрватско вијеће. Краљевским мандатом од 5. августа 1776. године уређена је Краљевска академија знаности у Загребу, тако да је имала три факултета: Правни, Филозофски и Теолошки уз то и гимназију. Одлуком седнице професорског збора од 11. 10. 1776. године, одређен је за Академијиног библиотекара Матија Кирић, професор историје 1773–1850 (Verona, 1995, str. 193).

Катедра за помоћне повијесне знаности формално је уведена 1908. године, што не значи да се помоћне историјске науке нису предавале пре те године. Наиме, још 1874. године према Закону о устроју Загревачког свеучилишта, предвиђено је оснивање Катедре (семинара) за помоћне повијесне знаности. У оквиру те катедре предавале су се палеографија, дипломатика и хронологија,

а професор је био Тадија Смичиклас.⁴ Преносио је знања и искуство, истовремено радећи на најзначајнијем дипломатару „Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae” – Дипломатички зборник краљевине Хрватске, Далмације и Славоније. Смичиклас је одржавао и вежбе из Помоћних историјских наука, посебно из палеографије (Jurković, 2005, str. 145–147).

Касније ће Милан Шуфлај⁵ постати први службени професор Помоћних историјских наука и носилац Катедре помоћних историјских знаности. Шуфлај је посебно задужио помоћне историјске науке, односно дипломатику као једну од темељних помоћних историјских наука, монографијом „Die Dalmatinische Privat-turkunde”, 1904. године, која му је уједно била хабилитација из помоћних историјских наука на Мудрословном факултету Краљевског свеучилишта Фрање Јосипа I у Загребу (Antoljak, 1995, str. 133–135). Између 1910. и 1918. године Помоћне историјске науке предавао је Карло Хорват⁶ који је докторирао филозофију (Matijević, 2000/2001, str. 115–119). Хорватова максима била је „помоћне историјске науке су предувјет писања повијести” (Stipišić, 1984, str. 146; Атлагић, 2007, стр. 254).

Ако посматрамо развој помоћних историјских наука на европским универзитетима, видећемо да оне улазе у наставу и практичну примену са формирањем историје као науке још крајем XVIII века. На швајцарским универзитетима се помоћне историјске науке оснивају као посебан предмет у другој половини XIX века. Прво у Берну 1868, затим Фрајбургу 1889, Цириху 1890. и Базелу 1897. године. Прве катедре за помоћне историјске науке на

⁴ Тадија Смичиклас (1843–1914), изабран је за редовног професора Филозофског факултета на предмету Помоћне повијесне знаности 1872. године. Пуне двадесет две године вршио је предано своје наставне дужности. Васпитао је многе генерације студената, а међу њима и свога наследника на предмету Помоћних историјских наука. Био је декан Филозофског факултета у Загребу и ректор универзитета. Неко време био је и председник Академије. У два мандата био је заступник Хрватског сабора 1884–1887. те поново 1897–1902. године.

⁵ Милан Шуфлај (1874–1931). Гимназију и Универзитет полазио је у Загребу, гдје је 1902. године постигао докторат из филозофије. Бавио се политиком, а посебно проучавањем албанске историје. Био је члан Странке права. Поред осталог, написао је „Срби и Арбанаси, њихова симбиоза у средњем вијеку”, Београд, 1925.

⁶ Карло Хорват (1874–1920). Значајан је његов рад „Развитак папске канцеларије од најстаријех доба до Иноћента III”. Врхбосна, 9–16, Сарајево 1909. Студирао је у Риму, Паризу и Католичком универзитету Лувен у Белгији Помоћне историјске науке.

швајцарским универзитетима биле су организоване у комбинацији са другим ужим научноисторијским областима (Швајцарска историја и помоћне историјске науке, Архивистика и помоћне историјске науке, Медиевистика и помоћне историјске науке). Као прва самостална катедра помоћних историјских наука може се сматрати фрајдуршка Катедра за палеографију, дипломатику и помоћне историјске науке из 1889. године. Да би прва под називом Катедра за помоћне историјске науке била основана на Универзитету у Цириху 1893. године, на челу са професором Паулом Швајцером (Dubler, 2005, str. 355).

Помоћне историјске науке од 1920. до 1924. године на Загребачком универзитету предавао је Викор Новак⁷, један од водећих палеографа. Новак је посебно унапредио дипломатику као помоћну историјску науку својим радом: „Dva splitska falsifikata, darovnica kralja Zvonimira benediktinkama u Splitu 1078. i potvrda iste kralja Stjepana II. 1089” из 1924. године. Латинску палеографију Новак је унапредио својим уџбеником „Латинска палеографија”, а ништа мање нису значајни његови радови: „Scriptura Beneventana, s posebnim obzirom na tip dalmatinske beneventane”, „Један прилог за истраживање најстаријих рукописа Леона I Великог и Изидора Шпанјолског”. Потом „Најстарији далматински рукопис *Evangeliarum Spalatense*”, „Појава и ширење каролиншке минускуле у Далмацији”, и „Палеографија и славенско латинска симбиоза од VII–XV столећа” (Стипишић, 1985, стр. 9; Атлагић, 2007, стр. 82; Поповић, 1990, стр. 231–232).

У школској 1924–1925. години Помоћне историјске науке на загребачком Филозофском факултету предавао је Јосип Наги (1884–1981), аутор првог хрватског факсимилијара „*Monumenta diplomatica*”. Био је њак чувене француске школе повеља „*École des Chartes*” у Паризу (Galović, 2002, str. 227–265; Zagotta, 1985, str. 341–342).

Наги је објавио први палеографски уџбеник „*Nacrt latinske paleografije*”, у Загребу 1925. године. Посебну пажњу покљонио је дипломатици као помоћној историјској науци у радовима: „*Tradicija isprava iz doba narodne dinastije izdanih u korist zadarskog samostana Sv. Krševana*”, „*Hrvatske isprave iz doba narodne dinastije*”, „*Diplomatičko-paleografske studije*”, „*Hrvatske kneževske isprave u*

⁷ Виктор Новак (1889–1977). Завршио је филозофски факултет а затим у Риму специјализацију из Помоћних историјских наука, посебно палеографије. Докторирао је 1915. године. Радио је као гимназијски професор и руководилац Рукописног одјељења Свеучилишне библиотеке у Загребу.

svijetlu dosadašnje nauke” и одредници „Diplomatika”, у Хрватској енциклопедији (Galović, 2002, str. 227–265; Zagotta, 1985, str. 341–342).

За наставника Помоћних историјских наука на Филозофском факултету у Загребу 1925. године изабран је Милко Кос, (М. Атлагић, 1997, стр. 225; Antoljak, 1971, str. 16; Stipišić, 1984, str. 147), али није преузео предмет, тако да је предавања повремено одржавао Људмил Хауптман. Међутим, 1933/34. школске године за професора Опште средњовековне историје изабран је хонорарни предавач Михо Барада.⁸ Био је специјализант Ватиканске школе – Scuola Vaticana di Paleografia, Diplomatica e Archivistica. Он је тада започео предавања из латинске палеографије, дипломатике и хронологије, а држао је и вежбе из палеографије и дипломатике (Antoljak, 1971, str. 17; Атлагић, 2007). Барада је писао радове и из дипломатике, од којих издвајамо, „Dvije naše vladarske isprave”. Касније ће предавања из помоћних историјских наука одржавати Златко Таноди (1914–2011), који је 1944. године постао доцент помоћних историјских наука, али је побегао из земље, већ 1945. године, наводно због комунистичких власти (Tanodi de Chiapero, 2007, str. 57–96).

Од 1945. године, као хонорарни предавач помоћних историјских наука на загребачком Филозофском факултету био је Јосип Матасовић (1892–1962). Он је предмет проширио осталим помоћним историјским наукама: историјском метрологијом, архивистиком, сфрагистиком, хералдиком, генеалогичком и историјском географијом. Матасовић је утемељио библиотеку из помоћних историјских наука. У периоду од 1951. до 1961. године асистент Матасовићу била је Ранка Стојсављевић (1922–1997) (Bosnar, 2010, str. 313–314).

Од 1958. године на истом факултету професор помоћних историјских наука је Јаков Стипишић. Написао је уџбеник „Ромосне istorijske znanosti u teoriji i praksi”, али је, нажалост обрадио у њему само латинску палеографију, дипломатику и хронологију,

⁸ Михо Барада (1889–1957), завршио је гимназију 1908. у Сплиту, а теологију 1912. године у Задру. Као свештеник службовао је у селима Далматинске загоре. Пронашао је нотарске књиге из XIII века у Трогиру. Завршио је Филозофски факултет у Загребу, где је и докторирао темом „Топографија Порфирогенетове Паганије”. Завршио је у Риму ватиканску Високу школу за палеографију, дипломатику и архивистику. Био је хонорарни предавач помоћних историјских наука на Филозофском факултету у Загребу од 1930. до 1940. године. Био је уредник историјског часописа „Nomina sacra”, и дописни члан ЈАЗУ у Загребу.

што га чини непотпуним и неадекватним за извођење наставе из овог предмета (Gulin, 2005, str. IX–XVIII).

Од 1963. до 1965. године асистент на предмету помоћне историјске науке на загребачком Филозофском факултету био је Томислав Раукар. Од 1989. до 1996. године наставу изводи Зденка Јанековић Ромер, а од 1997. Мирјана Матијевић Сокол. Поред Заграда, Задар је универзитетски град у којем се на Филозофском факултету изводи настава из Помоћних историјских наука на Одсијеку за историју. Наставу на том факултету изводили су професори Анте Марија Стргачић, Стјепан Антољак⁹ и Мирослав Гранић. Захваљујући Антољаку, Филозофски факултет у Задру је једина научна установа у Југославији која је била организовала постдипломске студије помоћних историјских наука. На том студију изводила се настава, поред осталог и из латинске палеографије, словенске палеографије, дипломатике, хронологије, хералдике, сфрагистике, епиграфике, генеалогике, филигранологије, нумизматике, историјске метрологије, топономастике, библиотекарства, заштите и конзервације библиотеке и архивске грађе, из области архивистике, библиотекарства, каталогизације, изучавало се и средњовековно друштво код јужнословенских народа, историја државе и права и др. Наставу су изводили еминентни професори са више универзитета у Југославији: Јаков Стипишић, Стјепан Антољак, Бартол Змајић, Сеид Траљић, Бранимир Габричевић, Златко Херков, Радмила Маринковић, Иво Петричиоли, Иван Беуц, Јаков Сиротковић, Нада Клаић, Сергеј Вилфан, Татјана Пушкадија и други.

Најновији уџбеник из помоћних историјских наука у Хрватској, написао је сплитски професор Вицко Капитановић. Ово дело под насловом „*Povijesna vremena i pomoćne znanosti*” обрађује и историјски метод, чиме апострофира симбиозу помоћних историјских наука и методологије истраживања историје (Glavan, 2012, str. 360).

⁹ Стјепан Антољак (1909–1997). Дипломирао 1937. и докторирао на Филозофском факултету у Загребу, где је био асистент (1934–1941), доцент (1941–1946). Био је директор Државног архива у Задру, научни сарадник Државног архива у Ријеци, професор Филозофског факултета у Скопљу, где је предавао Помоћне историјске науке од 1956. до 1969. године, а на Филозофском факултету у Приштини од 1963. до 1969. и на Филозофском факултету у Задру од 1969. до 1979. године. Поред осталог, написао је уџбеник „Помоћне историјске науке”.

Помоћне историјске науке су на Филозофском факултету у Београду доста касно уведене као предмет, тек 1924. године (Anđeljak, 1971, str. 16). Први предавач помоћних историјских наука на том факултету био је Виктор Новак а касније и Реља Новаковић.¹⁰

За афирмацију наставе помоћних историјских наука одређену улогу имао је Станоје Станојевић¹¹, јер су управо његовом иницијативом помоћне историјске науке уведене на београдски Филозофски факултет 1924. године.

Владимир Мошин је 1966. и 1967. године држао курсеве из словенске палеографије, историје илуминација и водених знакова. Наставу помоћних историјских наука на овом факултету изводио је и Момчило Спремић, редовни професор и шеф Катедре за Општу историју средњег века и помоћне историјске науке.¹² Данас наставу помоћних историјских наука на Филозофском факултету у Београду изводи Смиља Марјановић Душанић, која је објавила и „Владарске инсигније и државна симболика у Србији од XIII до XV века”.

¹⁰ Реља Новаковић (1911–2003) је завршио Мушку гимназију у Београду. Дипломирао је историју на Филозофском факултету у Београду 1935. године. Одбранио је на истом факултету докторат под називом „Бранковићев летопис и његови извори”, 1955. године. Радио је на Филозофском факултету од 1950. до 1973. године.

¹¹ Станоје Станојевић (1874–1937), први српски енциклопедиста и редовни професор Београдског универзитета, студирао је у Бечу. Међу професорима су му били чувени Ватрослав Јагић и Константин Јиречек. Докторирао је у Бечу са темом „Биографија Стефана Лазаревића од Константина Филозофа као историјски извор”. Усавршавао се у Немачкој, Русији и Турској. Изабран је за доцента српске историје на београдској Великој школи, али није потврђен, јер тадашњи председник Владе Србије Владан Ђорђевић није заборавио критику његове књиге „Грчка и српска просвета” из 1896. године. После непотврђеног избора одлази у иностранство а у Србију се враћа 1900. године, када је изабран за доцента српске историје на Великој школи. За ванредног професора изабран је 1905. године када је Велика школа прерасла у Београдски универзитет. Редовни професор постао је 1919. године, а за дописног члана САНУ изабран је 1920. За дипломатику као помоћну историјску науку значајно је његово дело „Студије о српској дипломатици”, Глас САНУ, 1912–1928, у којем је објавио исправе Дубровника, Босне, Хума, Рашке и Зете.

¹² Момчило Спремић (1931) је дипломирао историју на Филозофском факултету у Београду, где је магистрирао и докторирао. Његов рад везан је за Филозофски факултет у Београду. Изабран је за асистента на том факултету 1962, за доцента 1970, ванредног професора 1976. и редовног 1983. године. Био је продекан Филозофског факултета у Београду и управник Одељења за историју. Члан је САНУ у Београду.

Важну улогу у развоју помоћних историјски наука одиграо је Историјски институт САНУ у Београду, који је основан 1924. године. При њему је деловало одељење помоћних историјску наука, које је касније припојено одељењу за средњовековну историју Института.

На Филозофском факултету универзитета у Новом Саду, Одсек за историју основан је 1954. године, када је основан и Факултет. Одсек је, осим историје, у почетку организовао наставу из Основа друштвених наука и Основа педагошких наука, које су се касније конституисале као посебне студијске јединице. Помоћне историјске науке као наставни предмет уведене су на Филозофском факултету у Новом Саду тек 1965/1966. школске године. Помоћне историјске науке предавали су професори Славко Гавриловић, Ђуро Тошић и данас Владан Гавриловић.

На Филозофском факултету Универзитета у Приштини помоћне историјске науке предавале су се од 1965. године (Antoljak, 1971, str. 7). Наставу из овог предмета изводили су Богумил Храбак¹³, Стјепан Антољак, Бранислав Милутиновић и данас Марко Атлагић¹⁴. И на Филозофском факултету у Нишу уведене су помоћне историјске науке као наставни предмет 1998. године. Наставу тог предмета изводили су Б. Милутиновић, М. Атлагић, а данас М. Антоновић. Од оснивања катедре асистент на овом предмету је Силвана Лазаревић Милошевић.

И на Филозофском факултету у Скопљу помоћне историјске науке нашле су своје место на Катедри за историју. У времену од 1935. до 1941. године наставу помоћних историјских наука држао је Грегор Чремошник.¹⁵ У времену од 1915. до 1917. године радио је у Институту за проучавање Балкана у Сарајеву. Од 1917. до 1935. године радио је у Земаљском музеју БИХ у Сарајеву. Био је члан

¹³ Богумил Храбак (1927–2010), историчар и полихистор. Радио је на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду од 1951 до 1957. године. Затим као научни истраживач у Војноисторијском институту друштвених наука до 1965. године. Један је од утемељивача Одсека за историју Филозофског факултета у Приштини, на коме је радио до 1979. године. Од 1979. до пензионисања 1993. године радио је на Одсеку за историју Филозофског факултета у Новом Саду.

¹⁴ Марко Атлагић (1949), је завршио Филозофски факултет, Одсек за историју и Одсек за педагогију у Задру. На истом факултету је завршио постдипломске студије из помоћних историјских наука а магистрирао из хералдике. Докторирао је на Филозофском факултету у Приштини, где и данас предаје Помоћне историјске науке, Историјску географију и Историју Срба у средњем веку.

САНУ од 1932. године. Период од 1935. до 1941. године провео је радећи као професор Опште историје средњег века и помоћних историјских наука на Филозофском факултету у Скопљу (Grafebauer, 1958/59: 313–328). Од 1945. до смрти 1958. године био је професор Помоћних историјских наука у Љубљани. Бавио се историјом југоисточне Европе у средњем вијеку. Оставио је значајне резултате из помоћних историјских наука, посебно из архивистике, палеографије, дипломатике, егдотике, нумизматике и сфрагистике. Наставу помоћних историјских наука изводио је и С. Антољак 1962–1970 (Grdina, 1990, str. 159).

На Филозофском факултету у Љубљани изучавале су се помоћне историјске науке као наставни предмет на Катедри за историју. Наставу у времену од 1945. до 1958. године изводио је Грегор Чремошник. У Љубљани на Филозофском факултету наставу помоћних историјских наука изводили су и професори Франц¹⁶ и Милко Кос¹⁷ и Грегор Чремошник 1945–1958.

На Филозофском факултету у Сарајеву основана је Катедра за историју. Помоћне историјске науке на тој катедри предавао је Људмил Хауптман. Наставу из тог предмета у времену од 1982. до 1987. године предавао је Ђуро Тошић. Данас на Филозофском факултету на Палама наставу из тог предмета изводи Ђ. Тошић, који уједно изводи наставу из тог предмета и на Филозофском факултету у Бањој Луци. Поред Сарајева, данас настава Помоћних историјских наука изводи се и на Филозофском факултету у Тузли. Наставу из тог предмета изводе Азем Коچار и Керима Филан. На Филозофском факултету у Мостару, Помоћне историјске науке предаје М. Брковић.

На Филозофском факултету у Никшићу, наставу из помоћних историјских наука држао је Миомир Дашић.¹⁸ Запажено место у стручној литератури из области историјске методологије и по-

¹⁵ Грегор Чремошник (1890–1958), похађао је гимназију у Цељу и Марибору, студиј историје и славистике у Грацу, где је и докторирао. Предавао је помоћне историјске науке у Скопљу до Другог светског рата а касније на Универзитету у Љубљани.

¹⁶ Франц Кос (1853–1924) је у пет свезака уредио „Zgodovino Slovencev v srednjem veku”, где је сакупио много извора дипломатичког карактера.

¹⁷ Милко Кос (1892–1972) је рођен у породици историчара Франца Коса. Студирао је на Универзитету у Бечу, и изучавао историју средњег века. На факултету уметности у Љубљани био је ванредни, редовни професор, продекан и декан. Током Другог светског рата био је ректор универзитета у Љубљани. Поред осталог издао је „Draške privatno pravne listine u XIII stoletju”, и „Dve listine bana Stevana Kotromanića za Dubrovnik”.

моћних историјских наука заузима његов уџбеник „Увод у историју са основама помоћних историјских наука” (Делетић, 2008, стр. 72–73).

Сагледавајући заступљеност помоћних историјских наука на универзитетима бивше југословенске државе, закључујемо да се овом важном сегменту студија историје не поклања пажња какву заслужује. Евидентан је недостатак компетентног стручног наставног кадра за тај предмет и недостатак постдипломских и докторских студија из тог важног предмета. Не стоје стереотипи како овај предмет могу предавати сви историчари, а нарочито они који су допринели томе да стручно усавршавање кадра који изводи наставу из тог предмета буде неорганизовано. Неопходност помоћних историјских наука у настави и пракси намеће потребу унапређења ове области историјске науке. Стога се перспективе помоћних историјских наука огледају првенствено у праћењу трендова а који се односе на поменуту област на европским универзитетима. А то је заокруживање дисциплина које припадају овој области, њихово систематичније проучавање и примена у истраживањима. То би резултирало организовањем модула помоћних историјских наука на мастер и докторским студијама историје, што је предуслов за формирање катедри помоћних историјских наука.¹⁹

¹⁸ Миомир Дашић (1931) је вишу гимназију завршио у Београду 1941, а студиј историје на Филозофском факултету у Београду 1954. године, где је магистрирао и докторирао 1980. године. Од 1954. до 1962. године био је професор гимназије у Берама а затим њен директор. За професора Педагошке академије у Никшићу изабран је 1972. године. За ванредног професора на Филозофском факултету у Никшићу 1981, а потом за редовног 1986. године за предмет Увод у историју са помоћним историјским наукама. Редовни је члан Црногорске академије наука и умјетности.

¹⁹ На крају доносимо пример тематског плана из Помоћних историјских наука, Студијског програма за историју Филозофског факултета Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици. У оквиру предмета Помоћне историјске науке 1 изучавају се: Латинска палеографија, Словенска палеографија, Епиграфика, Филигранологија, Дипломатика, Хронологија, док се у оквиру Помоћних историјских наука 2, изучавају Хералдика, Сфрагистика, Генеалозија, Нумизматика, Топономастика, Историјска хронологија и Вексикологија. Пример плана докторских студија из Помоћних историјских наука видети у „Наука и настава на универзитету”, Пале, 2009, 29.

- ЛИТЕРАТУРА Antoljak, S. (1995). Milan Sufflay kao paleograf i diplomatičar. *Arhivski vjesnik* (38), 133–148.
- Antoljak, S. (1990). Miho Barada (1889–1989). *Arhivski vjesnik* (34), 95–110.
- Antoljak, S. (1971). *Pomoćne istorijske nauke*. Kraljevo: Narodni muzej.
- Атлагих, М. (2007). *Помоћне историјске науке у теорији и пракси*. Београд: Центар за митолошке студије Републике Србије.
- Атлагих, М. и Шекуларац, Б. (1997). *Помоћне историјске науке*. Приштина: Агенција Феликс.
- Bosnar, M. (2010). Korespondencija Josipa Matasovića u njegovom osobnom arhivskom fondu u Hrvatskom državnom arhivu. *Arhivski vjesnik* (53), 311–321.
- Verona, E. (1958). Prinos povijesti Sveučilišne knjižnice u Zagrebu i njena uređenja (1773–1814). *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (4), 1–36.
- Galović, T. (2003). Biobibliografski prilog o dr. Josipu Nagyu (1884–1981). *Arhivski vjesnik* (45), 227–265.
- Galović, T. (2011). Miho Barada kao nastavnik pomoćnih povijesnih znanosti i profesor hrvatske povijesti. *Arhivski vjesnik* 40 (40), 45–61.
- Glavan, B. (2012). Novi udžbenik pomoćnih povijesnih znanosti. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* (54), 360–362.
- Grafenauer, B. (1958/1959). Gregor Čremošnik. *Zgodovinski časopis* (12–13), 313–325.
- Grdina, I. (1990). Gregor Čremošnik in cirilska paleografija. *Zgodovinski časopis* 44 (2), 159–169.
- Gulin, A. (2005). Jakov Stipišić – život i djelo. *Zbornik odsijeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* (23), VII–XVIII.
- Gusić, B. (1960). Miho Barada (1889–1989). *Ljetopis JAZU* (64), 139–146.
- Делетић, З. (2008). Миомир Дашић: Увод у историју са основама помоћних историјских наука. У Д. Аранитовић (приредио), *Дјело академика Миомира Дашића у ојлегалу сјручне и научне кријшике*, (72–75). Подгорица: Цид.
- Dubler, A. M. (2005). Historische Hilfswissenschaften. U M. Jorio (Chefredaktor), *Historisches Lexikon der Schweiz, Band 6, Haab – Juon*, (355–356). Basel: Schwabe Verlag.
- Žontar, J. (2000). Historiografija i arhivistika. *Arhivski vjesnik* (42), 169–176.
- Zaggota, D. (1985). Josip Nagy. *Historijski zbornik* 37 (1), 341–342.

Jurković, I. (2001). Tadija Smičiklas, profesor Pomoćnih povijesnih znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* (18), 145–157.

Kapitanović, V. (2012). *Povijesna vrela i pomoćne znanosti*. Split: Filozofski fakultet – Odsjek za povijest.

Kožar, A. i Balta, I. (2003). *Pomoćne istorijske nauke*. Tuzla: Arhiv Tuzlanskog kantona.

Matijević, S. (2000/2001). Karlo Horvat i pomoćne istorijske znanosti. *Zlatna dolina -Pžeščina* (6), 115–119.

Милутиновић, Б. (2000). *Помоћне историјске науке*. Ниш: Политикон прин.

Новаковић, С. (1990). *Увод у ошшћу меџоголоију и историју меџоголошке мисли*. Београд: Филозофски факултет.

Popović V. (1990). Evangelijar Svetog Dujma u Splitu. *Crkva u svijetu* 25 (3), 231–249.

Stipišić, J. (1984). *Pomoćne istorijske znanosti u teoriji i praksi*. Zagreb: Školska knjiga.

Šanjek, F. (2005). *Latinska paleografija i diplomatika*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.

Tanodi de Chiapero, B. M. (2007). Aurelio (Zlatko) Tanodi. Prilog biografiji i bibliografija radova. *Arhivski vjesnik* (50), 57–96.

Турчин, П. (2006). *Раџ и мир и раџ* (С. Ристић, преводацац). Београд: Порта либрис. (Оригинални рад објављен 2006).

Фире, Ф. (1994). *Рагионица историје*. Сремски Карловци: ИК Зорана Станојевића.

MARKO P. ATLAGIĆ, DALIBOR M. ELEZOVIĆ
UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY,
DEPARTMENT OF HISTORY

SUMMARY

SUBSIDIARY HISTORICAL DISCIPLINES AT YUGOSLAV AND SERBIAN
UNIVERSITIES – THEIR DEVELOPMENT AND PERSPECTIVES

Subsidiary historical disciplines are an important segment of the studies of history without which the history cannot achieve its main methodological goal. They are available for the purpose of history and historical scientific research. Also, they are of an immense importance for collecting and examining historical sources that is for heuristics. At the same time they are relevant for the judgment regarding choosing, valorization and the use of historical sources, namely for historical critique. In the modern period of the development of teaching history at the universities, subsidiary historical disciplines were consisted mostly of Latin paleography, diplomatics and chronology. Since teaching at universities is being developed, the extension of subsidiary historical disciplines is also being slowly spread on sphragistics and numismatics so that nowadays they include Latin paleography, Slavic paleography, epigraphic, filigranology, diplomatics, chronology, genealogy, sphragistics, numismatics, historical metrology, toponomastics with topography and vexillology. Subsidiary historical disciplines became a part of the programmes for studying history at the end of the XVIII century while they were completely affirmed during the XIX century. However, that practice was not included in Yugoslav and especially not in Serbian universities where subsidiary historical disciplines should have been given the first place in the programmes for studying history as well as in their practical use.

KEY WORDS: history, subsidiary historical disciplines, Yugoslavia, Serbia, university